

SCOTT ANDERSON

AMERICANII LINIȘTIȚI

**Patru spioni CIA la începuturile
Războiului Rece – O tragedie în trei acte**

Traducere din limba engleză de
Irina NEGREA

TREI

CUPRINS

Nota autorului / 9

Prefață / 11

ACTUL 1: ACEST MOMENT DE TRISTEȚE ȘI DE STUPOARE

1. Operațiunea Dogwood / 25
2. Un demon în mine / 46
3. Un om poreclit Tifos / 64
4. Wunderkind / 83
5. Omul care știa să dispară / 103
6. Santinela / 124
7. O anarhie luxuriantă / 150
8. Un american liniștit / 169
9. O lume aruncată în aer / 183
10. Un sfârșit al lucrurilor normale / 204

ACTUL 2: INIMI, MINȚI ȘI MANEVRE MURDARE

11. Formidabilul Wurlitzer și Piticul Regal / 217
12. Operațiunea Rusty / 240
13. Gata pentru rebeliune / 257
14. Să ne găsim „omul“ / 283
15. Vânătoare de vrăjitoare / 294
16. Operațiunea Fiend / 310
17. Războiul ca o farsă / 338
18. Aruncând zarurile / 356

ACTUL 3: ÎNCOLȚIND INAMICUL

19. Un entuziasm alarmant / 389
20. „Panica Roșie“ reactivată / 415
21. Cavalerul alb / 438

- 22. Operațiunea Succes / 465
- 23. Ticăloșii ăia de-acolo / 502
- 24. Colaps / 537

Epilog / 567

Mulțumiri / 586

Note / 590

Bibliografie / 630

Indice / 669

Nota autorului

În Uniunea Sovietică, principala agenție a securității statului a trecut prin peste zece schimbări de denumire pe parcursul istoriei ei de șaptezeci și patru de ani, însă a fost cunoscută cel mai bine prin două acronime succesive, NKVD (Comisariatul Poporului pentru Afaceri Interne) și KGB (Comitetul Securității Statului). Pentru mai multă claritate, am urmat exemplul majorității istoricilor preocupați de Războiul Rece și am adoptat „KGB“ ca acronim principal pentru cea mai mare parte a perioadei de timp tratate în această carte.

Oarecum mai complicată este utilizarea acronimelor OPC (Office of Policy Coordination — Biroul de Coordonare Strategică) și CIA. În primii doi ani de existență, între 1948 și 1950, OPC era considerat o entitate complet separată de CIA, chiar dacă se afla „găzduit“ în cadrul Agenției. Această distincție s-a estompat, pe măsură ce respectivele două organizații au început să fie integrate, la sfârșitul anului 1950, și a dispărut complet odată cu deplina lor fuzionare în 1952. Rezultatul final totuși este că aceiași vorbitori sau scriitori, care se întâmplă să descrie OPC și CIA drept două organizații complet separate (și adesea conflictuale) pe durata etapei lor timpurii, ajung apoi să folosească acronimele interschimbabil, atunci când se referă la evenimente din perioada integrată ulterioară. Am căutat să conturez în text această relație variabilă, acolo unde este necesar, însă e posibil să mai persiste o oarecare confuzie — așa cum, de fapt, a și fost cazul pentru diverși angajați ai ambelor birouri la vremea respectivă.

PREFAȚĂ

Când eram foarte mic, ziua mea preferată din an era 10 octombrie. Era la mijlocul anilor șaiszeci, când locuiam împreună cu familia în Taiwan, unde tata era atașat diplomatic la ambasada americană. Data de 10 octombrie reprezenta aniversarea unei răscoale din 1911, care a dus la crearea Republicii China, și era sărbătorită în Taiwan printr-o enormă paradă militară pe străzile capitalei, Taipei. Printr-un mare noroc, biroul tatălui meu avea vedere spre una dintre principalele rute ale paradei, precum și spre imensa piață din fața Palatului Prezidențial, care constituia destinația finală a defilării. De la fereastra biroului său, urmăream fascinat cum piața de dedesubt se umplea treptat cu soldați purtând uniforme de culori diferite într-o varietate extravagantă și salutând în poziție de drepti. Momentul culminant era când Chiang Kai-shek se iveau în balconul palatului ca să țină o cuvântare. Aceasta se încheia întotdeauna cu aceeași exortăție: „Înapoi pe continent!“ Acestea fiind zise, artileria trăgea salve de tun bubuitoare, o sută de mii de soldați ovaționau la unison și trâmbe uriașe din baloane de propagandă și porumbei voiajori purtând mesaje anticomuniste se ridicau în văzduh, îndreptându-se teoretic spre inamic — China roșie, situată la doar 130 de kilometri dincolo de strâmtoarea Formosa. Pentru un băiețel neastâmpărat, tot acest spectacol era extraordinar, mai frumos decât Crăciunul. Mi-a trebuit mult timp până să îmi dau seama că tatăl meu nu agreea de fapt aceste ieșiri anuale.

Aidoma tuturor din generația mea, concepția mea despre lume a fost modelată fundamental de Războiul Rece. E posibil ca această modelare

să fi fost mai acută în cazul meu, din cauza locurilor unde am crescut: Coreea de Sud, Taiwan și Indonezia. Coreea și Taiwan erau ambele considerate state aflate în prima linie a Războiului Rece, în timp ce, atunci când familia mea s-a mutat acolo, Indonezia tocmai ieșea dintr-un carnaگیu inspirat de Războiul Rece și soldat cu cel puțin o jumătate de milion de morți.

Unul dintre lucrurile pe care mi le amintesc cel mai bine din copilărie este că amenințarea războiului, a unui atac subit al comuniștilor, plutea mereu în aer. În Coreea de Sud, guvernul conducea sub legea marțială, cu armata permanent în stare de alertă împotriva comuniștilor nord-coreeni, masați la doar 56 de kilometri distanță pe șosea față de capitala Seul. În Taiwan, Chiang Kai-shek a făcut mai mult decât să aplice legea marțială și a declarat o stare de asediu permanentă. Intrarea la școala mea elementară era dominată de un mare tun antiaerian pe un afet pivotant, doi soldați ai Republicii China scrutând constant cerurile cu binoclul în căutarea oricărui indiciu de apropiere a vreunei escadrile din China roșie. Drept urmare, în ambele țări vedeai soldați pretutindeni: în piețe, în parcuri, trecând pe lângă noi în lungi convoaie de camioane, când mergeam în excursie cu școala sau călătoream cu familia în mașină. Ori de câte ori plăsmuiesc cu ochii minții vreo imagine din copilărie, undeva în cadru există îndeobște niște soldați.

Toate acestea, alternativ, mi se păreau ba palpitate, ba înfricoșătoare. Odată, în Taiwan, cuprins de spaimă și neputând să dorm noaptea, de teamă că până dimineață ar fi putut să vină comuniștii, am căutat alinare la nașul meu, un locotenent-colonel aprig din Air Force Intelligence. Când l-am întrebat cu cât timp înainte am fi avertizați în eventualitatea unui atac al Chinei roșii, nașul meu și-a aprins una dintre cele șaiszeci sau șaptezeci de țigarete Camel pe care avea să le fumeze în acea zi și a privit gânditor în sus la rotocoalele de fum. „Cam nouă minute“, a rostit el în cele din urmă. „Dar de ce întrebî ?“

Eram prea tânăr pentru a putea sesiza cinismul întregii situații, pentru a înțelege că o mare parte din ce vedeam eu era doar teatru politic. Nord-coreenii nu urmau să năvălească din nou peste DMZ (Zona Demilitarizată), iar China roșie nu urma să cotopească Taiwanul; prin anii 1960, frontul Războiului Rece din Asia de Est se stabilizase de mult timp într-o stază vigilentă. În schimb, ținând sus stindardul anticomunismului în aceste locuri, dictatorii lor militari nu erau nevoiți să înfrunte vreo opoziție, putând zdrobi prompt chiar și cel mai mic semn

de dezacord intern. Ceea ce au și făcut. În aprilie 1960, părinții mei au urmărit, de pe coasta unei coline de deasupra centrului orașului Seul, cum studenți care protestau contra dictaturii au fost mitraliați de poliție. În perioada când am locuit în Taiwan, închisorile regimului Chiang Kai-shek erau arhipline cu zeci de mii de deținuți politici. În așa-zisul Război Civil Indonezian, practic toate uciderile fuseseră îndeplinite de o singură parte, iar toate morțile surveniseră de cealaltă parte, și adesea, în loc de conspiratorii comuniști mult trâmbițați, milițiile justițiare dezlănțuite de junta militară își alegeau victimele din rândurile minorității etnice chineze a Indoneziei, stâlpul clasei comerciale a națiunii. În fiecare dintre aceste țări se putea conta pe faptul că principalul binefăcător al dictatorilor, Statele Unite, privea neclintit în altă parte.

Unul dintre motivele pentru care n-am priceput prea mult din toate acestea la vremea respectivă a fost acela că părinții mei nu discutau despre asemenea lucruri. O parte din reticența lor decurgea neîndoielnic din faptul că nu voiau ca vreunul dintre copiii lor să scape, fără să vrea, vreun adevăr inoportun într-un moment inoportun, însă sunt sigur că un alt motiv izvoră din faptul că tata aparținea aparatului care menținea în funcție aceste regimuri politice. Fusese probabil o experiență stranie și derutantă pentru el — băiat de fermier din Fresno, California; toată viața un „democrat neclintit“, cu o undă de socialist —, însă și acesta era un lucru despre care noi nu discutăm cu adevărat niciodată.

Dar poate că pentru el nu era deloc straniu și derutant. Până prin anii 1960, pe parcursul celor două decenii precedente, tatăl meu asistasă la înaintarea năvalnică a comunismului în toată lumea. Fără a lua în considerare înclinațiile lui liberale, asemenea practic tuturor americanilor tatăl meu vedea în comunism o forță de subjugare, un cancer în fața căruia trebuia să rezisti. Lucrând pentru guvernul american — era consilier pentru agricultură la Agency for International Development (AID — Agenția pentru Dezvoltare Internațională) — și fiind trimis la post în diferite locuri pe „linia frontului“, a avut ocazia să se implice personal în acea luptă. Sunt destul de sigur că nu a fost ofițer de informații, dar, la fel ca mulți angajați ai guvernului american trimiși la post în străinătate în anii 1950 și 1960, și el a îndeplinit adesea și alte misi. În rolul de diplomat profesionist în cadrul AID, a participat la implementarea unor programe de reforme agrare într-o serie de țări din America Centrală și din Asia de Est și a distribuit ajutoare americane de urgență în urma unor dezastre naturale — o muncă nobilă, care se potrivea frumos totodată cu

eforturile de a cuceri „inimi și minți“ în încercarea de a determina păturile rurale sărace să se îndepărteze de comunism. În rolul neoficial mai dur, tatăl meu a ajutat, de asemenea, la crearea unor formațiuni de „gărzii civile“ și a unor grupări paramilitare rurale menite să vegheze la orice posibile tulburări din partea agitatorilor de stânga și să monitorizeze opiniile politice ale populației locale. Așa cum se întâmplă adesea cu rețelele de miliții populare, majoritatea celor oblăduite de AID în anii 1950 și 1960 s-au dovedit în ultimă instanță mai eficiente ca instrumente pentru vendete și răfuiele personale decât ca mijloace de influențare ideologică, și categoric soarta celor denunțați pentru așa-zisele lor vederi de stânga în Coreea de Sud și în Taiwan, bunăoară, nu a fost nicidecum plăcută.

Totul a început cu adevărat să se schimbe, atât pentru mine, cât și pentru tatăl meu, odată cu Războiul din Vietnam. Prin 1966 și, din ce în ce mai accelerat, pe parcursul anului 1968, Taiwanul a devenit deopotrivă o bază militară în spatele frontului și o destinație de odihnă și de recreere pentru soldații care luptau în Vietnam, străzile capitalei Taipei fiind acum pline cu și mai multe uniforme. În mica noastră enclavă americană de locuințe situate deasupra orașului se mutau acum familiile ofițerilor americani staționați în Saigon, iar jocul de-a cowboys și indienii, pe care noi băieții din cartier îl jucaserăm cu dezinvoltură anterior, a fost redenumit Beretele Verzi și Viet-Cong. Jocul nu s-a schimbat, de fapt, prea mult, doar că, în trecut, indienii uneori mai câștigau, pe când în noua versiune Viet-Cong nu câștiga niciodată.

Nu aceasta era impresia cu care tatăl meu se întorcea din deplasările lui ocazionate de serviciu în Vietnam. De fapt, războiul real părea să se înrăutățească acolo și să fie mereu tot mai greu de câștigat, iar el revenea din aceste călătorii marcat de o solemnitate necaracteristică, o tristețe vagă, de care nu putea scăpa câteva zile. Când în cele din urmă ne-am mutat în Statele Unite în 1969, deziluzia tatălui meu era totală. Ne țara pe mine și pe frații mei la demonstrațiile antirăzboi de pe Washington Mall și se jura că, dacă Războiul din Vietnam avea să mai continue și când eu și fratele meu ajungeam la vârsta înrolării în armată, el avea să ne ducă în Canada. Era un parcurs remarcabil pentru un om care fusese la Pearl Harbor, care luptase în al Doilea Război Mondial și care își petrecuse viața profesională promovând influența americană în străinătate, dar Vietnamul, stupiditatea incredibilă și brutalitatea haotică cu care acel război a fost condus l-au determinat într-un final pe tatăl meu să cugete profund atât la risipa, cât și la costurile nefaste care au însoțit cruciada

americană împotriva comunismului. În loc să rămână la Washington sau să accepte vreun alt post peste hotare, în ziua când a împlinit cincizeci de ani, tata s-a pensionat anticipat, părăsind administrația guvernamentală.

*

Evoluția mea spre același punct a durat cu mult mai mult, însă a fost cristalizată printr-o experiență pe care am avut-o în El Salvador, țară din America Centrală, în primăvara anului 1984.

Pe atunci, Războiul Civil salvadorian dintre rebelii stângiști și un guvern de dreapta susținut de americani intra în al cincilea an și secerase aproximativ șazeci de mii de vieți omenești. Marea majoritate a morților nu pieriseră în lupte, ci uciși de escadroanele morții aliate cu — de fapt, sinonime cu — guvernul. Ca să obțină aprobarea Congresului pentru sprijinirea regimului, administrația Reagan efectuase tot soiul de contorsiuni politice menite să mențină ficțiunea că escadroanele morții ar fi fost cumva o entitate separată de stat și incontrollabilă — și că, oricum, situația drepturilor omului în El Salvador se ameliorează.

În primăvara anului 1984, administrația avea dreptate, de fapt, în privința acestui ultim aspect. Numărătoarea lunară a victimelor escadroanelor morții scăzuse semnificativ — posibil, așa cum acuzau unii critici, din cauză că escadroanele morții nu mai găseau așa-zisi dușmani pe care să îi lichideze —, iar administrația Reagan invoca aceste cifre diminuate ca o dovadă că politica ei funcționa și că o cotitură se produsese în „războiul murdar“ din El Salvador.

Ca jurnalist stagiar, am vizitat capitala San Salvador la sfârșitul lunii mai din acel an. Într-o după-amiază, mă plimbam pe strada lată care trece prin spatele hotelului El Camino Real, centrul nervos al jurnalismului din oraș, când o furgonetă oarecare a trecut prin dreptul meu și a oprit lângă trotuar, mai în față, la o distanță de aproximativ treizeci de metri de mine. Ușa glisantă a vehiculului s-a deschis din interior și cadavrul unei femei a fost azvârlit afară pe trotuar. Parcă o văd și acum aievea cu ochii minții: vreo treizeci de ani, îmbrăcată într-o rochie roșie cu imprimeu floral, decolorată de soare, zăcând cu fața în sus pe trotuar, cu picioarele goale întinse până pe carosabil și cu mâinile legate laolaltă așezate pe piept. Eram singura persoană din preajmă, iar când furgoneta a demarat de lângă trotuar, m-am apropiat de femeie, cu mersul acela ciudat, oarecum grăbit, dar și poticnit totodată, cum par oamenii să pășească în asemenea circumstanțe. După cam zece secunde, poate, când ajunsesem

abia la jumătatea distanței care mă despărțea de femeie, o a doua furgonetă, aceasta cu însemne militare, a oprit lângă cadavru. Trei soldați s-au năpustit afară și, în timp ce unul dintre ei a ridicat mitraliera, ațintind-o exact spre un punct în fața picioarelor mele — un gest cumva universal valabil, însemnând „nu te apropia” —, ceilalți doi au săltat în vehiculul femeia moartă și s-au suit înăuntru după ea. Soldatul de pe trotuar a renunțat atunci la amenințarea cu arma, sărind înapoi în vehiculul care s-a pierdut și el în trafic. Întreaga afacere, de la aruncarea cadavrului de către niște „ucigași anonimi” până la recuperarea lui de către autorități, probabil a durat mai puțin de jumătate de minut, o mică manevră de prestidigitatie fără cusur, perfecționată printr-o lungă practică. În seara aceea, în camera mea de hotel, l-am urmărit pe purtătorul de cuvânt al Casei Albe, la știrile de seară, ridicând, iarăși, în slăvi progresele privind respectarea drepturilor omului în El Salvador.

Indiferent de motiv, incidentul acela de lângă El Camino m-a impresionat profund, așa cum nu mi se întâmplase de multe ori, și a trezit în minte o întrebare simplă: Cum de se ajunsese la așa ceva? Cum de fusese posibil ca, în numele luptei împotriva comunismului — sau cel puțin a ceea ce unii pretindeau a fi comunism —, guvernul american să ajungă să accepte tacit escadroanele morții și să susțină guverne capabile să-și ucidă propriii cetățeni cu atâta nerușinare, încât să le azvârle cadavrele pe trotuar în plină zi?

Nu aș putea spune că această întrebare mi-a venit ca un fel de revelație. În schimb, a fost doar punctul culminant al unei lungi călătorii personale, care îngloba experiențele mele din copilărie combinate cu tot ce știam despre istoria recentă americană, despre Vietnam, Chile și Guatemala. Însă ceva s-a schimbat totuși în mine după El Salvador. Începând de atunci, însuși termenul „anticomunist” căpăta o conotație sordidă când luam în considerare crimele comise în numele lui, iar pe cei care își arogau această etichetă înclinam să îi tratez cu aceeași deriziune pe care o nutream pentru alte categorii marginale smintite, de pildă grupările antifiuor sau cei care cred că Pământul este plat. La mijlocul anilor 1980, era confortabil să ai o asemenea atitudine, când administrația Reagan se apropia cu prietenie de aproape orice despot care se dădea anticomunist, așa că dezgustul îngloba o sumedenie de oameni.

Totuși, chiar și așa, eram conștient de o contradicție esențială în această viziune, ceva ce nu se potrivea. Fiindcă, atunci când te gândeai bine la asta, aproape oricare om cu judecată corectă *trebuia* să fie anticomunist.

Lăsând deoparte pretențiile utopice în teorie, ceea ce comunismul arătase de nenumărate ori în practică era un regim politic astfel croit încât cei mai vicleni, mai nocivi sau mai depravați să poată prospera. Privind istoria scâldată în sânge a secolului XX, constatăm că doi conducători comuniști — Iosif Stalin și Mao Zedong —, printr-o combinație de epurări și de experimente economice de o incompetență criminală, lichidaseră împreună aproximativ șazeci de milioane dintre compatrioții lor. Dacă am completa lista cu stele mai mici ale lumii comuniste, de-alde Pol Pot, Kim Ir-sen și Haile Mengistu, am putea cu ușurință adăuga încă vreo zece sau cincisprezece milioane la cifra victimelor. Ținând seama de această statistică sinistră, nu ar fi normal ca oricare om cu judecată corectă să fie anticomunist, așa cum ar trebui să fie și antinazist, antimolestare a copiilor sau antipoliomielită?!

*

Dar dacă anticomunismul în sine nu era problema, când s-a ajuns, totuși, ca imaginea lui să fie atât de întinată?! Deși este imposibil să izolăm în acest sens un anumit eveniment, eu cred că răspunsul la această întrebare poate fi găsit într-o etapă scurtă și destul de clar conturată din istoria americană, mai precis acel interval de doisprezece ani, din 1944 până în 1956, care a cuprins primii ani ai Războiului Rece.

Transformarea care s-a petrecut în acei doisprezece ani ai „secolului american“, atât în interiorul Statelor Unite, cât și privind reputația lor în lume, este de-a dreptul uluitoare. În 1944, Statele Unite erau considerate o rază de speranță și o sursă de eliberare pretutindeni în țările în curs de dezvoltare, o supraputere în ascensiune care, în lumea postbelică imaginată de Franklin D. Roosevelt, urma să cultive democrația pe tot mapamondul și să răstoarne dominația detestată și perimată a puterilor coloniale europene. Acesta trebuia să fie sfârșitul epocii imperiilor și, dacă viziunea lui Roosevelt era înfăptuită, posibil și sfârșitul războiului ca atare, țările urmând ca în viitor să își rezolve diferendele în jurul mesei de conferință a unui for transnațional puternic, Organizația Națiunilor Unite.

După doar doisprezece ani totuși Organizația Națiunilor Unite își începea lungă alunecare pe panta nerelevanței și, neglijând să înlăture imperiile coloniale europene, în multe locuri SUA preferau să plătească pentru menținerea lor. În loc să favorizeze răspândirea democrației, SUA răsturnau guverne democratice — în Iran, în Guatemala —, considerând

că au orientări comuniste sau că nu sunt vrednice de încredere. Chiar și a opta pentru nealinieri față de supraputerile aflate în competiție nu constituia o garanție că puteai scăpa de furia americanilor în Războiul Rece, manifestată sub forma unor embargouri economice sau a unor eforturi de destabilizare; în viziunea alb-și-negru tot mai intransigentă a activiștilor anticomuniști de la Washington, cei care nu se poziționau pe deplin de partea Statelor Unite se plasau împotriva lor.

Și la sfârșitul acestui interval de timp: umilirea. După ani în care încercaseră să incite la o revoltă anticomunistă undeva în Europa de Est, combatanții Războiului Rece american au primit până la urmă ce doreau în Ungaria, în octombrie 1956, când însă toată propaganda lor privind „răsturnarea regimului“ și eliberarea a fost dată în vileag drept retorică lipsită de sens; imaginea tancurilor sovietice străbătând străzile Budapestei pentru a zdrobi revoluția i-a făcut pe mulți să-și frângă mâinile de ciudă la Washington, fără însă vreun alt efect. Paradoxal, exact în același moment s-a întâmplat ca în cealaltă parte a globului să aibă loc o altă revoltă anticomunistă, aceasta practic necunoscută lumii din afară. Și la fel ca în Ungaria, strategii americani aveau să decidă că nu puteau face nimic pentru a sprijini revolta regională din Asia de Sud-Est împotriva conducerii comuniste din Vietnam. Până la urmă, în toată această situație, în acele câteva zile fatale de la sfârșitul lunii octombrie și începutul lunii noiembrie 1956, e posibil ca miopia Războiului Rece să îi fi făcut pe liderii americani să rateze ocazia de aur de a începe să pună capăt aceluia conflict mai amplu. În schimb, Războiul Rece avea să continue încă treizeci și cinci de ani, evitând conflagrația nucleară de care atâția se temeau, însă semănând nenumărate alte nenorociri pe parcurs: El Salvador, Angola, Cambodgia și, bineînțeles, Vietnam.

Dar, odată cu pașii greșiți făcuți în străinătate în acei doisprezece ani — de fapt, contribuind la provocarea lor —, s-a produs în Statele Unite o profundă criză de conștiință, un fel de isterie la ralanti pe termen lung. S-a manifestat sub diferite forme, de la o vânătoare de vrăjitoare, permisă de stat, pentru prinderea unor presupuși „simpatizanți“ comuniști, continuând cu jurăminte de lealitate depuse în grupuri largi, până la cazuri de bărbați și de femei cu cariere distruse prin lansarea de zvonuri defăimătoare, acuzându-i că ar fi „stângiști“ sau gay sau în vreun alt fel suspecti, toate manipulate de un director FBI și de câțiva politicieni care descopereau un mare profit în panica pe care o induceau. Procedând

astfel, colportorii „panicii roșii“ au făcut nu numai ca propria cauză anticomunistă să devină ridicolă, ci au alimentat totodată un cinism și o neîncredere în guvern, o stare de spirit din care Statele Unite nu și-au mai revenit niciodată cu adevărat.

Aproape același lucru se poate spune despre reputația americană în străinătate. Pentru mulți de pe glob, imaginea pe care o aveau despre Statele Unite la sfârșitul anului 1956 era tot aceea a unui imperiu după tiparul tuturor celor care veniseră înainte, un imperiu care mințea, fura și cotopea, așa cum fac îndeobște imperiile, și nicidecum imaginea celui nou oraș strălucitor pe o colină, pe care atât de mulți și-l închipuiseră cu numai doisprezece ani în urmă. Nici această percepție nu s-a îmbunătățit odată cu trecerea timpului.

*

În mod evident, există multe modalități de a povesti istoria primei etape a Războiului Rece, exact cum au existat multe cărți scrise despre un aspect sau altul al acelei perioade: relatări despre Blocada Berlinului și podul aerian din 1948–1949, bunăoară, sau dezvăluiri despre epoca McCarthy, memoriile lăsate de nenumărați diplomați și generali. Tipul de istorie de care am fost întotdeauna atras, totuși, este istoria unor oameni trăind în epicentrul evenimentelor, poveștile celor cu o miză personală și directă într-o dramă, nu relatările unor politicieni sau cărturari care au trăit acea dramă de la o distanță mai sigură și mai elevată. Având în vedere această înclinație, m-a frapat un comentariu făcut de un fost ofițer operativ CIA, Michael Thompson, scriind despre diverse operațiuni sub acoperire efectuate de Agenție în timpul Războiului Rece. „Nu exista nimeni altcineva care să își asume asemenea sarcini“¹, scria Thompson. „Faptul că Agenția era unicul departament al guvernului desemnat exclusiv pentru a lupta în Războiul Rece constituia o sursă de tensiune, dar și de mândrie în rândul membrilor ei.“

Deși nu pot aprecia veridicitatea ultimei părți a acestei declarații, pe măsură ce m-am tot gândit la afirmația lui Thompson privind rolul de protagonist al CIA în Războiul Rece, m-am convins tot mai mult că avea perfectă dreptate. Ofițerii de informații ale ambelor părți, cu ceea ce au înfăptuit ei sau nu, au fost cei care au furnizat combustibilul pentru cursa înarmărilor nucleare, cei care au provocat „panica roșie“, cei care au împins țările pe orbita Estului sau a Vestului. Spionii au fost soldații din prima linie a Războiului Rece, forța lui însuflețitoare.

Cu aceste gânduri în minte, m-am apucat să caut poveștile unor agenți de informații americani care au servit chiar în linia întâi a frontului Războiului Rece în anii celor mai fierbinți momente, oameni care organizaseră lanțuri de spioni, care cultivaseră dezertori, care trăiseră vieți duble — și asta adesea cu mari riscuri personale. Prin poveștile și experiențelor lor personale, consideram eu, puteai ajunge să ai o viziune mai intimă asupra Războiului Rece și să explorezi aspecte aflate dincolo de orizontul cărților tradiționale de istorie: Cum a fost atunci, de fapt? A existat vreun moment particular când sorții luptei au luat o altă întorsătură? În sfârșit — și atât la un nivel personal, cât și la nivelul unei națiuni — care a fost prețul cu care s-a putut câștiga, și a meritat oare tot efortul? Această carte este rezultatul unei asemenea cercetări.

Este în primul rând o poveste despre patru bărbați: Michael Burke, Edward Landsdale, Peter Sichel și Frank Wisner.

La începutul celui de-al Doilea Război Mondial, aceștia patru duceau vieți foarte diferite, atât de diferite încât pare greu să-ți imaginezi vreo situație în care drumurile lor s-ar fi putut intersecta. În primăvara anului 1941, Frank Wisner, născut într-o familie bogată și privilegiată din Sudul profund american, era avocat la o prestigioasă firmă din New York. Michael Burke, fost fotbalist celebru în timpul colegiului, înfruntau cheiurile periculoase ale Brooklynelui ca investigator de asigurări maritime, în timp ce, la cei nouăsprezece ani ai săi, Peter Sichel trudea ca magazioner pentru un distribuitor angro de încălțăminte. În San Francisco, Edward Landsdale, în vârstă de treizeci și trei de ani și cel mai mare dintre patru frați, era o stea în ascensiune într-o agenție de publicitate.

Ceea ce i-a adus împreună a fost al Doilea Război Mondial, precum și rolurile care li s-au atribuit să le joace în el. Printr-o combinație de premeditare și de hazard totodată — o aptitudine lingvistică într-un caz, o întâlnire întâmplătoare pe un trotuar în alt caz —, toți s-au trezit angajați la Office of Strategic Services (OSS — Biroul de Servicii Strategice), prima agenție federală din istoria americană dedicată culegerii de informații secrete și conducerii de operațiuni sub acoperire în străinătate.

În cadrul OSS, specializarea și experiența celor patru variaua enorm. Considerat unul dintre cele mai sclipitoare staruri ale Agenției, Frank Wisner a preluat în sud-estul Europei o vastă rețea de spionaj, care fusese compromisă dezastruos. Michael Burke a operat ca membru al unui comando în spatele liniilor inamice. Peter Sichel s-a dovedit un negustor atât de versat pe piața neagră de valute din timpul războiului, încât a

putut simultan să finanțeze o serie de misiuni de spionaj OSS și, totodată, să cumpere pentru consum personal conținutul unei pivnițe de vinuri algeriene. Edward Landsdale, dimpotrivă, a avut categoric un „război prost“, s-a transferat la o altă ramură a spionajului militar și a eșuat în diverse posturi din Statele Unite pe toată durata conflagrației.

La încheierea războiului, doi dintre acești bărbați s-au străduit să rămână în armată — lucru deloc ușor în situația în care efectivele militare se reduceau cu rapiditate —, câtă vreme ceilalți au revenit la viața civilă, la soții și copii. Foarte curând însă, a apărut un nou conflict, Războiul Rece, și, unul câte unul, toți s-au întors la rădăcinile lor din timpul războiului, nu ca membri ai vechiului OSS, ci ca membri ai succesoarei mult mai puternice a acestuia, Central Intelligence Agency (CIA). Tuturor celor patru această nouă înfruntare a ajuns să le definească existența, aducându-le aventuri, intrigi și năzuințe, dar și căsnicii eșuate, familii destrămate, povara izolării impusă de menținerea unei vieți duble.

Deși atrași să se înroleze în această luptă pentru un amalgam de motive — patriotism, desigur, dar și senzaționalul primejdiilor, sentimentul de a participa la făurirea istoriei —, cei patru aveau să ajungă, totuși, într-un final să își vadă rolurile în Războiului Rece într-un mod foarte diferit. Disperați, doi aveau să părăsească CIA, îngroziți de compromisurile morale pe care li se ceruse să le facă sau de rolul lor în cauzarea morții celorlalți. Un altul, luptându-se cu o boală psihică și obsedat de o calamitate din Războiul Rece, pe care încercase să o evite, avea să sfârșească prin a-și pune capăt zilelor. Al patrulea avea să facă un fel de pact faustic, aderând la politicile guvernamentale, deși știa că sunt zadarnice, pentru a-și păstra locul la masa decizională, dar devenind un țap ispășitor când acele politici au eșuat.

Această carte este cronica acelor patru oameni. În felul ei, este totodată și cronica tragediei mai ample la care ei au participat, a modului paradoxal în care, chiar de la debutul „secolului american“, când victoria putea fi sigură, SUA s-au ales cu o înfrângere morală și cu o reputație pătată pentru totdeauna.